

KALI KÖNYVE

Arra kell menni. Tudom én. Mert én azt már régtől tudom, hogy merre. Hogy én arra mennyit mind gondoltam! Csak sose mertem. Az ember kell biztassa magát, mert ha nem, vissza talál fordulni a nagy útján, mikor már épp fordulna reá. Na, akkor biztatom én magamat, nye, te Kali, eriggy, menj, amerre látsz. Setét van, de arra kell. Abba a nagy setétbe kell most bémenni, s akkor ezt itt mind, ami van, elhagyni, s készen van. Azokba a dombokba mind kell bémenni, hát nem látszik a szemnek, mert összeér még a föld az éggel. Messzirúl milyen szépen összeér.

Hát akkor én, Szabó Ződ Kali, biza elmondom, akárki hallgassa. Elmondom az én mesémet, mert az biza most kezdődik. De már nem hallgassák úgy a mesét, mint a régi időbe. Le vannak az emberek arról szokva, hogy szép meséket s történelmeket hallgassanak. Még az asszonyok s leányok néha, ha közös dologban ülnek együtt, ők legfennebb még hallgassák. S már csak a gyermeknek mondják az olyan mesét, aztán már annak se, mikor ki van nőve a gyermekségből. Pedig nálunk egy-egy személy milyen szép meséket tudott. Én is a drága édesanyámtól tanultam, de már én is le vagyok szokva, mert nem volt, ki hallgassa. Mert csakis akkor van mese, ha van hallgatóság. A pap se prédikál egyedül a templomban az egérnek. Na, főleg most pap. Most a papot be nem szeretik!

De én nem tudok hallgatni. Én mindég kell beszéljek. Mert én ha hallgatok, olyan szomorú leszek, hogy jó, hogy ugorjak a kútba. Mint Juhos Sári szegény. Hát már vagy elmenyek innét,

vagy béugrok a kútba, más mese nem lehessen nekem.

S hogy ne legyen az ember olyan egyedül, azért kell meséljek.

Mert olyan lett az életem, hogy nem volt, ki hallgassa. S én magamnak csináltam azt a rossz életet. Csak lehet, most meg tudom javítani. Csak még utolszor megpróbálom, aztán jó a kút nekem is, mint Juhos Sáríkáknak.

Engem úgy híjnak, Kali. Szabó Kali, s egész néven Szabó Ződ Kali. Mert ketten vagyunk a faluban ilyen névvel, s akkor adnak mindenkinek csúfnevet. S engem úgy neveznek, Ződ Kali, mert nekünk zöld a kerítés a forrószezi házban. Úgy mondvá, édesapáméknak volt zöld, de hát annak vége lett mikor, mert már nem lakok ott. S én arra nálunkfele megyek ki a faluból, mert az esik nekem a közelembé, de majd azt elmondom, mikor eljő az idő. A másikat úgy híjták Szabó Hosszú Kali. Mert igen hosszú volt, mint egy nyári nap. Mert a nyári nap milyen. Olyan hosszú, hogy soha nem akart véget érni, hogy az ember mehessen már haza a mezőről.

De most már nekem az az egész bűdös falu a hátam megett van. Elhagyom. El biza, s aztán mindjár bétérek a hazugság sűrűlőjébe. Mert milyen az ember. Hogy mikor elkezd mesélgetni a maga életiről, s eltér az igazság útjáról, akkor mind jobban s jobban megyen bele a sűrű erdőbe a hazugságával. Csak itten erdő nálunk a Mezőségben nincs egy szikra se, hogy a szemnek öröme legyen. Nem is úgy értem, hogy igazi erdő fával. Mert én már új életem első napján megtévedek a hazugsággal. Ilyen a természetem, leánka koromtól mind hazudok. Azért is mondják, hogy Mesés Kali. Szabó Ződ Mesés Kali. Mert nem mondom én

meg mindjárt, aki kérdi, miért vagyok eljőve, csak jót hazudok, s még el is hiszem.

Még Szamosfalvába se kell beérjek, máris kigondolkozom, hogy akkor hová menyek alunni, ha megérkeztem, ahova indultam én hajnalba. Hát a Kincses városba menyek. Kincses egy nagy nyavalyát. Annak kincses, aki úrnak s kisasszonnak születik emeletes házba. Aki meg hóstátnak meg olyan iparasfélének, annak nyomorúság. Én már akkor tudom, mikor ott vagyok a Hóhérok hídjánál, hogy kinél menyek alunni. Mert ugye nem a központi szállodába fogok. Van kicsi pénzem, egész kicsi, meg hozok is mit eladni. Mert mi, székiek, igen jól tudunk árulni, nekünk az az egy büszkeségünk, hogy árulunk. De aztán velünk nem lehet alkudni. Megmondjuk az árat, s osztán úgy van. De hát csak nem kell az embernek a szállásért fizetni, olyat még nem hallottam, hogy mi pénzt adunk azért, hogy megaludjunk.

Mert kigondoltam, hogy kimegyek a régi gazdámékhoz, hát már csak engedik, hogy ott egy éjszakát háljak a szénába. Mennyit szolgáltam nekik még lánykoromban. Mit leány! Gyermekek az. Mert minálunk minden gyermek úgy kezdi meg a szolgaságot, ha már tizenkét éve betellett. Mert nekünk, székieknek, az az egy büszkeségünk, hogy igen jól szolgálunk. Régebb odaadták a gyereket kisebbben is, nyóc meg kilenc. Minket már tizenkettőbe. Hát akkor menyek a volt gazdámékhoz, már gondolom, jó késő van, délután, mire meg vagyok érkező, csak megjöttek a mezőről, vagy a kicsi Sára, a leánkájuk megjött a piacról, ha árulni volt, mert itt mindennap van piac a városba. Vasárnap is, úrnapiján, nincs annak úgy tisztessége, hogy ne

szabadjon dógozni. Meg fejni is kell, idő van már, hogy otthon legyenek. Ki is megyek a vasúton túlnan, úgy mondják, Bulgária-telep, mert ott vannak ők a vasúttól még jó messzire nagy kerttel, ahol egy hóstáti az egész fertály. S az én gazdám is az. Már látom, szekereznek haza a gazdák a mezőkről, hordják a sok káposztát, murkot, hagymát. Itt inkább lóval járnak, nem úgy, mint mi, ökörrrel. Itt nem szokás az ökör. A ló ügyesebb, nem tapod úgy, mint az ökör. Nem kapom olyan könnyen az utcát, milyen rég jártam itt, nem emlékszek jól, s mindenik ház olyan kicsi, csak a kert olyan marha nagy. Bémenyek ebbe is, abba is, utcákba, fordulok ki, de már a lábam szakad le, úgy fáj, mert még setét volt, mikor reggel indultam hazulról. Na aztán végre megkapom, onnét ismerem meg, hogy a sarkon van ottan a kocsmá, a Szatmári kocsmá, az ott állt mindég. Kapu ki van tárva náluk, most hajtott bé a gazda, csak másfelőlről jött, mert arra ki is van nekik kert, az alsó utcában. Az asszonya éppen megy hátra, viszi a mosdótálat, rongyot, csak hátrakiált, mikor meglát engemet:

– Ne tessék bójőni, néni, még nincs meg a fejés, jó óra míg meglesz a té.

Azért csak megyek utána, kicsit lassabban, ne ijesszem meg. Aztán kiáltok neki befele:

– Biri, drága, hát nem ismersz meg? Hásze én vagyok az.

Fordul meg, néz reám, mondja:

– Jaj, drága, lássa, olyan rossz a szemem, de tudom már, olyan a hangja, ismerem én. Tessék csak mondani a nevit.

S néz, mint a vakond, csippenti össze a szemit, hogy jobban lásson. S akkor jó a gazda is, mondom neki:

– Jó napot!

Mire mondja neki Birikém:

– Nézze már, drága, hát ki van itt!

Néz a gazda reám, s úgy szól:

– Te! 'Sze nem a Szabó Kalinak vagy a leánya? Mert éppen olyan a formád, s látom, te is jó erős vagy, mint az anyád, csak vastagabb. Gyere csak ide közelebb Furu bácsihoz, mert tudom én a te anyádat, azt a Kalit, amelyik ideküldött.

S akkor odajő jobban, s fogja a vállam:

– Na, hallám! Jól kinőtted magad, s asszony vagy már te is. Szép is vagy, mint az anyád.

Biri meg csak áll, mereszti a szemit, hogy lásson. S jó oda ő is, fogja meg a kezem.

Jaj, hát én szívből kezdek akkor kacagni. Olyan szívből, hogy hasad meg. Már nem is tudja az a szegény szív, örüljön-é vagy meghasadjon a bánatban. Mert én biza nem kacagtam mióta.

– Birikém, drága, gazduram, drága, hát nem vagyok én a Szabó Kali leánya, mert nem született annak se leány, se fiú. Én vagyok az, tessék már engem megösmerni, mert itt szolgáltam az egész fiatalságom.

– Te, Kali, te mindig olyan ravasz leány voltál – mondja erre nekem a gazda –, te ne játszódjál velünk, ahogy szoktál mindig a meséddel, mert emlékszek én, úgy csavartál, ahogy akartál, mikor befogtál a mesédbe. Ha akartad, sírtunk, ha nem, neveltünk. Csak most ne játszódjál, mert épp egy cseppet se öregedtél. Te ideküldöd reánk a leányodat, s azt hazudod, hogy te vagy a Szabó Kali. Megállj, te, mert ha megfoglak, kikapsz, mint

cselédkorodba.

Na de akkor már látom, hogy Sanyi bácsi már csak viccelget, mert régen megismert, csak éppen nem akarja mutatni, hogy megöregedtem, hanem fordítva játssza. Biri meg már úgy ölelget, csókolja az arcom, kezd ríni.

– Te, Kali, te... há' miért nem jöttél mióta nálunk? Te nem szégyelled magad, hogy egyszer ide bé nem jöttél!

S akkor ölelkezünk még, s mindennek elmondanak, hogy én milyen vagyok, hogy sose jöttem bé. Pedig ők mennyit hallottak rólam, mert nekik széki leányuk volt utánam is, csak most van egy magyarulói, hát azzal az ember míg zöld ágra vergődik, s megtanítsa mindenre, addigra már menyen is férjhez. Meg azok hogy feleselnek, s milyen csúf a szájuk. Na de akkor már jó két másik asszony a tejért a kapuba, s mi még mindig ott csak panaszoljuk s sírunk örömünkbe. Sanyi bá is mondja, megy már, szedi le a szekeret, s vár a jószág is. Kérem akkor tőlük, míg még nincsenek szétmenve úgy a dolguk után, hogy itten a szénában megaludhatnék-e. Mert nekem bé kellett jőni, s holnap dolgom van a városban.

– Hogyne – rázza a fejét Biri. Még csak az kéne. S nem-e akarok egyenest a disznyók közé feküdni. Majd kimegy a cseléd, s akkor én befekszek a padba a konyhába. S akkor megint rákezd, hogy bezzeg mostan sincs még itthon, hogy milyenek ezek a lányai lányok, de most nem lehet sziki lányt kapni, annyit kérnek, ki tudja azt megfizetni. Most is elküldte a boltba, hát asszed megjött!

Kérem Sanyi bát, lehet, fejjek én? Mire mondja Biri, hogy jaj,

biztos el vagyok fáradva. Az már igaz, de mennyire, de hát leülök, s fejek én nekik. Hát de nem ismer téged ez a Tükrös se, meg a Csárdás se, hogy fejjed, s gyorsan kell, mert már jönnek az asszonyok, mondja. S ez olyan kényes mind a kettő, nem mint a szegény Fótos, az milyen jámbor lélek volt. Mondom, akkor bemutatkozok neki, ennek a Tükrösnek meg a Csárdásnak is, s oda is menyek, viszek nekik kis káposztaalapít, mert látom, már le van tisztítva egy kosárral, békésítve holnap a piacra. Jól van, mondja Biri, fejjed, Kali drága, ha bírsz velük.

Milyen jólesett nekem egyet fejni, ha nem is magamét. Itt a gazdaasszony vajjal keni bé a tőgyet, igaz, sárgával, de akkor is vaj az. Nem úgy, mint nálunk, avas szalonnával. Tejet soha fel nem vizezi, mikor adja el, az ilyesmi szégyen a hóstátnak. Ha valaki megtudja, hogy vizez, oda a hóstáti becsület. S akkor végre ülök le én is, míg fejek, derekamat is kinyújtom, mert úgy fáj, majd elpusztulok belé.

Mire minden megvan, aprójószág, a holnapi piacra békésítve, menyek bé a konyhába, Biri már rakja ki a jó túrós puliszkát, de olyan urasan, tejfellel, ecetes hagymával. Így bánt velem mindég Furu gazda. A belem kitaposta a munkába, az már igaz, de a hóstáti jól tart, etet, s nem csak etet, egyenest jóllakat! Semmit nem sajnál. De aztán úgy dolgozik ott az ember, mint egy afrikai néger a rabszolgaságába. Biri csak négy évvel nagyobb nálam, a gazda akkor vette ide, mikor meghalt neki a feleség. S maradt a kettő árvája. Sanyi bácsi sokkal nagyobb volt, mint Biri, Biri meg szegény leány, egy kis darabka földet kapott csak kint a városból, de jó leány volt, mert úgy tudott dolgozni, mint a

legjobb ló. Aztán én Birivel úgy voltam, mint a legjobb barátnék. Testvérek. Nem is gazdám volt, hanem inkább egy édes leánytestvér. Később egyszer láttam még magyar időbe, mikor bėjöttünk az ünnepre a Kincses városba, mikor vonult bé Horthy Miklós meg a sok gyönyörű magyar katona. Jöttek bé mind az emberek faluról, mert nálunk ugye nem megy át az országút, hogy lássuk. S akkor az állomásnál találkoztunk, alig ismertük meg egymást, mert neki is olyan szép ünnepi volt a ruhája, amit sose viselnek a hóstátiak, csak a csőszbálba, rajtam is a legszebb ruha, még párta is a fejemen, pedig az nincs is nekünk a viseletbe, azt úgy vettük az ünnepre. Hogy örültünk, mikor megismertük egymást! Na de akkor mindennek örült az ember, ugrott ki a szíve, hogy magyar világ lett megint. Azóta nem is tudunk semmit a másikról. Mi se jöttek bé, mert nem lehetett már semmit eladni a háború alatt a piacon, s az uram se hatta, hogy áruljak. Tudtam már, hogy nem lett gyerek Birinek se, csak a két árva, akit nevelt. Lehet, azok már férjnél is vannak, mert egyet se látok itt a házban.

Akkor aztán Furu gazda elmondja, hogy a nagyobb gyermek ide ment, Hidelvére, jó legényt kapott, nem olyan nagy földje, de igen dolgos. A kisebbnek nem volt szerencséje, nem hallgatott reá, elment a másik hóstátba, felment a Borháncsba, ahol ő idegen, s kell csinálja az anyósának is földjét, meg a sajátjukét.

– És te, ravasz Ződ Kali, hát rólad mennyit mondtok, fele se igaz, ugye? – kérdi Sanyi bácsi.

– Hát mit mondanak, Sanyi bácsi? Mert én azt ugye nem tudhatom, mert nem nekem mondják.

– Hogy az a te urad nem olyan jó ember.

– Nem olyan jó, az már igaz, de van rosszabb is. Melyik veri az asszonyt, vagy csak az ital s a kocsmá kell neki. Vagy hogy nem dolgozik. Az enyém dolgozik. Az anyját is csinálja, testvéreinek is segít.

Akkor kanalazzuk a finom, zsíros puliszkát.

– Bé van utalva a klinikára – mondom nekik. – Hasnyállal. Holnap kell menjek bé hozzá, szerezzek valami orvosságot. Lehet, operálják.

– Na, te szegény asszony – mondja Sanyi bácsi –, aztán járhatod a klinikákat, azok a tolvaj orvosok a szemedet kiszedik. Pedig mostan már, hogy mindenkinek ingyen van operáció, mégis annyit kell hordani mindent.

S akkor Biri, hogy jaj, mit tudjon ő nekije küldeni, az uramnak, mit eszik az meg. Kis túró, kifőtt zöldség, vigyem bé, azt ő küldi. Bár sose látta, de mondom meg az uramnak: kinek ilyen jó asszonya van, annak vigyázni kell reá. Az csak nem lehet olyan rossz ember, kinek ilyen asszonya van.

Nem, hogy a fene ott egye meg.

Mondom Birinek: nem kell semmi, adnak ottan neki. Nyálkás ételt, mert csak azt ehetik. De Biri csak nem hagy, hogy ő reggel korán megy piacra, mostan béteszi nekem, nem lehessen, hogy ne vigyem el. Attól nem lehet meggyógyulni, amit a kórházba odalöknek elejibe.

Aztán még igen sokat diskurálunk Birivel kinn a padon. Sanyi bácsi korán fekszik, négykor kel már, s megy ki a mezőre. Kiönti a szívét szegény asszony, hogy nincsen neki gyerek. Annyit

mondja, annyit mondja, nem fogy el a szó. Mert olyan a panasz, ha megindul, mint a csermely, aztán csak mind dagad, hogy elviszi a törzses fát is, akkora folyó lesz belőle. Hogy mit kínlódott ő a gyermekért.

Mondom neki, hadd el, két árvát neveltél, többet ér az az Isten szemébe, mint a saját. S kérdi halkán, tényleg nem olyan rossz ember az uram, mert ő hallotta, hogy úgy jár, kés van a csizmájába, mikor megy a kocsmába. Mondom neki, szigorú ember, az már igaz. S fősvény is, de az csak annyit tesz: megfogja a pénzt. De azért nem olyan jó ember, mondom halkabban. Mert csak kifordult aztán belőlem a szó. Nem olyan jó, s üt is, ha felmérgeedik. Egy szó, mint száz, kutya ember. Egy dög. Mert végül valakinek nekem is el kell mondani. Aztán Biri vigasztal engem.

– Hagyjad, Kali drága, hagyjad el, ne mérgeítsd, azt nézzed mindég, aztán főleg, hogy most a betegségivel fekszenek. Ilyen a férfi. Felmérgeedik, üt. Engem is ütött az apám. Kaptunk minden semmiségért. Ha siettem a munkával, azért, mert kapkodok, ha nem, azért, hogy lusta vagyok. Vert, de igazságos is volt. Soha rosszra nem tanított. Haj, a bátyámat hogy ütte, verte, csépelte. Még kicsi volt, elszakította az új cipőt, mert rugdosódott vele. Úgy elverte, hogy három napig nem volt az eszméletin. Azt hittük, belépusztul. És nem volt szabadott orvost híjni. Nem engedte. Hogy az sok pénz. Anyuka akarta vinni bé a kórházba, már fel is tette a szekérbe. Nem engedte. De nem lehetett visszaütni. Az ember nem üt vissza. Aztán nem is lehet csodálkozni, a bátyám elhagyott minket. Már olyan jó legény volt,

tizenhat éves. Apám még egyszer jól megverte, mielőtt elment volna hazulról. Bottal. Aztán már sose jött vissza. Elment villanszerelőnek, egy darab fődet nem csinált többet. Nem is az fáj nekem annyira, hogy elment. Az ember mikor kinő a házból, elmegy. S dolgozik a testvérem, szépen él. Apuka megmondta, szégyen más embert szolgálni, s hogy az embernek a kenyere attól függjön, ad-e neki a másik munkát, vagy nem ad. Mi itt nem kérünk senkitől, igaz-e? Mi megcsináljuk a fődet, s van minden. De az fáj biza, hogy elhagyta a vallást. S béállt szektába. Jehovista lett. S olyan asszonyt is vett, melyik jehovista. Hogy fáj ez nekünk. Egyet mondok: csak nehogy te is elmenjél, Kali. Ha jó ember, s nem kocsmázik, dolgozik rendesen, vigyázni kell, hogy ne mérgesítsd, csak ne menjél el. Csak nekem van szerencsém Sanyival, mert ennek a Furu Sanyinak nagy híre van, hogy ő olyan jó ember.

Pedig úgy jöttem Birikémhez, akartam én mondani nekije, mostan hogyan állunk. Legalább Birinek, hogy könnyítsek magamon. Csak mikor láttam, úgy sajnálnak s féltenek, azután már nem jött ki a számon. S már gondoltam is, lehet, kell forduljak vissza holnap a nagy házba. Aztán nem beszéltem semmit, hogy hogyan volt. S benne maradtam a mesémbe, hogy a kórházba jöttem fel. Csak Biri panaszolt mind:

– De azért az én Sanyimnak is megvan egy hibája. Egy hiba kell hogy legyen minden élőnek, igaz-e? Mert a rózsának is van tövise, akármilyen illatos. Mert ő annyira szereti a pénzt. Meg van a pénzért bolondulva. Azt nagyon nézi.

Na, gondolom, hát ki ne szeretné a pénzt. Minden ember

szereti azt, ha van, azért, ha nincs, épp azért. Ennél nagyobb bánat ne érje az embert.

– Aztán holnap is elgyere – mondja –, s vigyed bé ezt a kis túrót meg zöldséget, levesből a főtt murok, itt a paradicsom, paprika, most szedtem le, né, mekkora ez a paradicsom. Aki ettől nem gyógyul meg, azt biza kéri magához az Úr.

S azzal béteszi zsákba. Még elmosogatok nekik, két cseberbe szépen, nem úgy, mint odahaza, szájból, hogy a tiszta vizet szájból engedem az edényre, jó lesz annak a mocskos embernek így is, a szájamból. Aztán kérek egy mosdótál forró vizet, mondom, a klinikára nehogy bevigyek fertőzésfélét az állatoktól. De aztán csak mosdok, s áztatom ki a lábam. Mert már szakad le. Lépni se tudok, úgy fáj a talpom. Kérek kis ecetet is, éccakára teszek ecetes ruhát a talpomra. Na, már mindjárt teszik reám az ecetes ruhát, mert így van a mondás. Nem is volna olyan nagy baj az. Mert azt jelenti, az ecetes ruha az a hímzett szemfedél. Pedig az volt nekem az ecetes ruha, amit kaptam én ottan a nagy marha házba, míg éltem. Adtam már neki húsz évet, hogy maradt volna ott az árokba, mikor részegen befeküdt. Minek vártam ennyit, már tiszta vénasszony vagyok.

Dehogy megyek én klinikára, nincsen nekem ott senki ember fia, s Isten őrizz, hogy én legyek a beteg. Megyek a cselédpiacra, biza. Jó korán reggel kiállok. Eladom magamat. Nincsen nekem már semmi, csak magamat adhatom el, megyek szolgálni. Hiába mondja Furu gazda, hogy ő a maga ura, azért csak minden ember szolgál. A hóstáti is szolgál, a király is, ha jó király, csak kell szolgáljon. Szolgálja a népjét, mint Mátyás király. Csak a rossz

király nem szolgál. De biza Mátyás király óta nem volt nekünk egy jó magyar király, hogy az a mesékbe benne legyen, s a gyermek is megtanulja. Jaj, mekkora mesét tudok én arról a Mátyás királyról, hogy tudom mondani, de hogy! De hát ha egyszer nem hallgassa senki!

Most megyek ki a városba a cselédpiacra. Mint kicsi koromban, mikor megvoltam már tizenkét éves leánka, elébb nem engedtek. S akkor fogott édesanya, hozott ki a piacra a Kincses városba. Azt mondja:

– Holnap vizlek eladni, te Kali. Teszem bé neked a kötőt, fersinget, el lesz el adva szépen pesztrának. Vagy a tehén mellé. Vagy lehet, méz hagymaültetni. Nagy leánka vagy már, való vagy már a föld mellé.

Másnap mentünk ki. Én úgy örvendtem, hogy kenyérkereső leszek! Ott állott már reggel 4-kor a sok ügyes széki legény s leánka, adták el őket a hóstátiknak, vitték, mint a fehér kenyeret. Olyan kis macskatökös kalapkába a fiúk, a lányok meg szép fehér keszkenyőbe. Jaj, de nem szolgáltam én már huszonkét éve.

Na, most viszem ki magamat eladni. Drága édesanya, ha tudná. Majd megtudja, nem kell arra várni. Egy nap nem kell, s tudja, mert olyan jó a falu, mindent szájára veszen.

Mert úgy jöttem én most ide tőlünk a városba, negyven kilométer gyalog.

Bizony már elé voltam készülve erre a nagy útra, rég el volt ez nekem rendelve. De nem azért nagy, mert annyi sok kilométer. Mert az csak egy nap járás. Hanem hogy mégiscsak az ember fogja magát, s akkor otthagyja a házat, amiért annyit szenvedett.